

Forord

I

Da Jacques Derrida (1930-2004) døde sidste år, forsvandt endnu en af de store tænkere fra den fransktalende generation der opstod i 1960'erne som reaktion mod eksistentialismen, stillede sig på skuldrene af strukturalismen og rakte langt ud over dennes projekt. Sammen med – blandt andre – Roland Barthes, Michel Foucault og Gilles Deleuze, bevægede Derrida sig på tværs af forskellige humanistiske fag: filosofi, kulturkritik, litteratur, billedkunst, mv. Indflydelsen, disse filosoffer og kulturkritikere har haft på eftertiden, er gennemgribende og har som al stor tænkning vakt både begejstring og vrede, lovprisning og fordømmelse.

Jacques Derrida er ingen undtagelse i den henseende, og striden om hans tæknings relevans har haft mange skuepladser. For ikke så mange år siden ønskede f.eks. Cambridge University at indstille ham til en æresdoktorgrad, men en række filosoffer protesterede i et offentligt brev i *The Times* – Derrida var simpelthen ikke filosof, hævdede underskriverne, men nærmere en litterær stileksperimentator.¹ Og da han døde, kunne man den ene dag se Frankrigs præsident Jacques Chirac offentligt beklage tabet af en stor fransk filosof, og den næste læse en stærkt ironiserende nekrolog i *The New York Times*, som blev imødegået af offentlige protester fra en lang række fremtrædende såvel som menige litterater, filosoffer og kunstnere.²

Såvel modstanden mod som fascinationen af Derrida beror i det store hele – og lidt banalt udtrykt – på det samme forhold: At mange af hans værker måske nok vil stå opført som 'filosofi' på biblioteker og i kataloger, men egentlig mere ligner 'litteratur' forstået som bøger, der arbejder med og via sine æstetiske strategier, og hvis tanker og argumenter er yderst afhængige af det sprog og den formulering, de udtrykkes i.

Glas fra 1974 er et af Jacques Derridas mest krævende værker i den henseende. Ikke blot på grund af dets springende og fragmenterede opbygning i to spalter med indskud, typografiske variationer, afrevne citeringer, o.lign., men også fordi det bringer læsninger af to ulige, nærmest uforenelige, forfattere sammen: En filosof og en roman- og dramaforfatter, en tysker og en

1. *The Times* (London), 9. maj 1992.

2. *The New York Times*, 10. oktober 2004; nekrologen var skrevet af Jonathan Kandall. Efter nekrologen blev en minde-/protesthjemmeside etableret, som findes på http://www.humanities.uci.edu/remembering_jd/ – herfra også links til protestbreve til *New York Times*.

franskmand, en hetero- og en homoseksuel, en systematiker og en anarkist – nemlig Georg W. F. Hegel i venstre spalte og Jean Genet i den højre. Ikke i form af en komparativ læsning, men nærmere som to selvstændige læsninger, man som læser sætter i forbindelse i kraft af sideordningen. Læg dertil at bogen også indeholder videreperspektivering af grammatologiens projekt i form af en længere læsning af Saussures teori om onomatopoietikonet, opfølgende overvejelser over forholdet mellem egennavn og signatur, om Freud og fetichisme, osv. – og en skitse over de kompleksiteter *Glas* indeholder lader sig ane.

Som Derrida selv har påpeget, så tilhører *Glas* (sammen med en lille håndfuld værker fra samme periode) ikke eksklusivt hverken filosofiens eller litteraturens, fiktionens eller non-fiktionens kategorier, men arbejder med og på det performatives og skriftens præmisser. Da han i 1980 skulle forsvare sin doktordisputats ved Sorbonne, valgte han derfor også eksplicit at sortere disse værker fra – ikke for at fornægte eller afskrive dem, men fordi de i deres strategi ligger langt fra den universitære diskurs. Flere har således også sammenlignet *Glas* med James Joyces *Finnegans Wake* på grund af dens flerstemmighed, mv. Ikke desto mindre har den alligevel fundet en plads i den akademiske diskurs og spillet en væsentlig rolle i – især – Hegel receptionen,³ imens Genet-læsningen aldrig er blevet mødt med samme bevågenhed.

Men *Glas*' åbenlyse modstand mod at blive læst som en traditionel akademisk afhandling, kalder på alternative læse- og forståelsesformer. På Cornell University etableredes derfor en læsegruppe tilbage i 90'erne, med henblik på en kollektiv læsning af værket. Gruppen gik ind efter nogen tid, men blev forsøgt retableret på Syddansk Universitet i Kolding af ét af medlemmerne af Cornell-gruppen, Roy Sellars, som i mellemtiden var blevet lektor på SDU. Samtidig påbegyndte han sammen med Per Krogh Hansen, SDU, planlægningen af en større international konference efter samme devise; et arrangement som løb af stablen den 25.-26. maj 2001 på Koldinghus med deltagelse af Derrida-specialister fra hele verden og – ikke mindst – Derrida selv. Artiklerne i dette nummer af *K&K* har alle afsat i denne kollektive læsning. Tre af artiklerne (af Jonathan Culler, John Llewelyn og John Phillips) er oversættelser af papers leveret ved konferencen, to (af Dag Petersson og Björn Thorsteinsson) skrevet efter, og den sidste en udskrift af Derridas afsluttende forelæsning, som var åben for en bredere offentlighed.

3. Se evt. Stuart Barnett (red.): *Hegel after Derrida*, New York 1998.

II

»hvad, når alt kommer til alt, med resten, i dag, for os, her, nu, af en Hegel?

For os, her, nu: fra nu af er det det, man ikke vil have været i stand til at tænke uden ham.

For os, her, nu: disse ord er citater, allerede, altid, det har vi lært af ham.«⁴

Således indledes Hegel-spalten i *Glas*, og i den anden, Genet-spalten, læser man:

»*hvad der blev tilbage af en Rembrandt, revet i små, ensartede kvadrater og stoppet ned i lokumet*’ er delt i to.

Som resten« (7b/1b).

Som det bemærkes, anslås ‘resten’ som en indledende figur i begge spalter. Derrida efterspørger ‘resten’ hos Hegel; det som falder udenfor eller modsætter sig hans store, totalitære system, og som derfor åbner det for mulig dekonstruktion, og samtidig påkalder han det, Hegel i sin historiefilosofi, forsøger at sætte sig ud over: Det hér og nu, mennesket er tilbøjeligt til at tænke alt ud fra, og som Hegel ønsker at frisætte sig for at fremstille selve den historiske tænknings betingelser. I den anden spalte indleder Derrida med titlen på en tekst Genet skrev i 1967, og antyder ved at parallelisere sin egen tekst med Genets (som også er tospaltet) et tilhørsforhold eller en sympati som også Derrida tilkendegiver, når han i forelæsningsen sidst i dette nummer af *K&K* bemærker, at »Genet i modsætning til Hegel faktisk var min ven.« Blandt andet fordi Genet i modsætning til den totalitære idé, gør resten (den lille del af det store Rembrandt-billede) til udgangspunktet for sin skriftspraksis; gør den til en genstand for begær, iscenesætter den og lader andre betydninger fremstå.

Set i lyset af det ‘projekt’ man ser udfolde sig under begrebet dekonstruktion, og som Jacques Derrida jo håde har stået fadder til og praktiseret, er Derridas alliance med Genet (og dermed mod Hegel) ikke underlig: Som Genet søger og tematiserer Derrida det udgrænsede, det der ikke passer ind i normen og modsætter sig den. Som Genet sætter han spørgsmålstejn ved de etablerede forskelle, som er grundlaget for vores kultur (for nu ikke at sige

4. Jacques Derrida, *Glas*. Fransk udgave, Paris 1974, p.7a; Engelsk udgave, Lincoln 1986, p.1a. Henvvisninger til *Glas* vil i det efterfølgende være i brødteksten som: fransk udg./ engelsk udg. (a og b henviser til henholdsvis højre og venstre spalte).

den vesterlandske metafysik) og tænkning – forskellen mellem ret og uret, mellem køn, i seksualiteten, politikken, osv. – alt i alt: Den undtagelse, som (be)viser, at reglen blot er en regel pr. konvention og ikke universel. Og som lader alternative forståelses- og livsformer fremstå.

III

‘Resten’ er derfor også en genkommende figur i dette nummers artikler om *Glas*.

Nummerets første artikel er Björn Thorsteinssons »Spiselig retfærdighed. Smuler om, fra og af Derridas *Glas*.« Thorsteinsson fokuserer her på tematiseringen af retfærdighedsbegrebet i *Glas*, og argumenterer imod den ofte rejste påstand om, at Derrida og dekonstruktionen er ren kvasi-nihilistisk ironi og kynisk relativistisk leg. Hvad Thorsteinsson i stedet ønsker at vise er at Derrida er en både etisk og politisk tænkner. Ved at følge Derridas kritiske læsning af Hegels analyse af familien og de retsfilosofiske overvejelser og sammenholde dem med Derridas kontraeksempel Jean Genet, viser Thorsteinsson hvordan Derrida betragter retfærdigheden som en rest; det, der ikke lader sig dekonstruere.

Jonathan Culler er som bekendt én af verdens førende specialister på både strukturalisme og dekonstruktion og har foruden de store fremstillinger af disse to retninger også skrevet en bog om Ferdinand de Saussure.⁵ I denne artikel, »L’essentiel de l’arbitraire: Saussures *Glas*,« forfølger han Derridas læsning af Saussure i *Glas*. I *De la grammatologie* (1967) havde Derrida arbejdet indgående med Saussures tegnbegreb i afdækningen af det fonocentriske aspekt. I *Glas* griber han fat i Saussures overvejelser over det onomatopoietiske og spørgsmålet om tegnets grundlæggende arbitraritet i denne sammenhæng. Derrida hæfter sig ved, at der er betydelig uklarhed hos Saussure om distinktionen mellem det arbitrære og det lydligt motiverede tegn, idet man i visse tilfælde (hvoriblandt ordet ‘glas’ [døds-klokke] er et af eksemplerne) ser en udveksling mellem disse kategorier, når man undersøger ordenes historie. Derrida hægter sig fast i denne åbning af det Saussurske system, og undrer sig over valget af eksempler. Men som Culler viser ved at sammenholde de forskellige nedskrevne versioner af Saussures *Cours de linguistique générale*, da er eksemplerne slet ikke Saussures, men derimod de redaktørers, som udgav noterne fra Saussures

5. Jonathan Culler: *Structuralist Poetics. Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. London 1975; *On Deconstruction: Theory and Criticism after Structuralism*, Ithaca, N.Y. 1982; *Ferdinand de Saussure*, New York 1977.

forelæsninger. Cullers pointe er, at redaktørerne radikaliserer Saussures overvejelser og tilskriver dem en kategorisk dikotomisering, som andre aspekter af hans tænkning (såsom anagrammet) synes om ikke at modsætte sig, da i hvert fald betvivle.

John Phillips undersøger i sin artikel, »Kraft og Klassifikation: Frugter af Hegels Logik«, læsningens situation i (og i interaktionen med) *Glas*. Ved at følge Derridas nærlæsningsprincip tæt ønsker Phillips at kaste lys over, hvordan *Glas* læser de tekster, den læser, samt hvordan den også konstant fortolker sig selv og sin egen strategi. Ved at forfølge en række centrale elementer i teksten – striktur, døden, familien – viser Phillips, at Hegels filosofi tager sig ud som en filosofi af og om forberedelser, som er svær at undgå fordi forberedelsen altid allerede er i gang. En sådan læsning mobiliserer den kraft der forbliver i Hegels logik. Phillips forbereder altså en læsning af *Glas* som hverken er et forsøg på at underminere eller et forsøg på at forsvare Hegel, men som er en bekræftende dekonstruktion af og i dialektikken.

Med udgangspunkt i en freske i Vatikanet, hvor religionen velsigner kunstarterne, og hvor der også – om end i udkanten – er blevet plads til fotografiet, skriver Dag Petersson i sin artikel »Hegels spegel och Genets fotografi« om det ironiske i forholdet mellem religion, kunst og filosofi i Hegels dialektik. Med særligt henblik på offerets og kærlighedens roller i systemet, følger Petersson den visuelle spore af Genets værk og af ikke-dialektisk visualitet i *Glas*.

Som Thorsteinsson, fokuserer John Llewelyn i sit bidrag, »Rester (af og fra fragmenterne af Kierkegaard i *Glas*«, på spiselige eller ikke-spiselige rester, smuler, i *Glas* – med henblik på tekster af Søren Kierkegaard. Det handler om let oversete men vigtige smuler af Kierkegaard i *Glas*, som kun få har hidtil kommenteret. Llewelyn – som er kendt på grund af hans mange bøger om kontinental filosofi – viser, at der også findes et intenst engagement i det religiøse i Derridas tekst.

Som nævnt var Jacques Derrida aktivt tilstedeværende under hele den *Glas*-konferencen på Koldinghus. Konferencens hoveddel var lukket, men blev afsluttet med en offentlig session, hvor Derrida talte ud fra de erfaringer og tanker, seminaret havde givet med sigte på en bredere (og mindre *Glas*-fortrolig) offentlighed. Derrida valgte hér at fokusere på to aspekter – dels selve tilblivelsen af *Glas*, dels de politiske aspekter, som i vid udstrækning er blevet negligeret i receptionen. Forelæsningen blevet optaget på bånd og er bragt her i en udskrevet og redigeret version. Det bør nævnes, at Derrida overlod det til redaktørerne at forestå sammen- og gennemskrivningen af forelæsningen, og at han ikke nåede at se og godkende den endelige version selv.

K&K 99 slutter som vanlig med en stor anmeldelsessektion hvori man blandt andet finder en anmeldelse af Claus Bratt Østergaards i denne sammenhæng højaktuelle oversættelse af Hegels *Åndens fænomenologi*.

Som arrangører af Koldinghus-konferencen vil vi gerne takke Statens Humanistiske Forskningsråd, Den franske Ambassade, Koldinghus, Institut for Litteratur, Kultur og Medier samt Rektors fond, SDU, for økonomisk og praktisk støtte. Ligeledes vil vi gerne rette en tak til de studerende og ansatte ved Center for Dansk og Engelsk, SDU, som hjalp med den praktiske afvikling af konferencen, og selvfølgelig til alle dem, der deltog med papers i arrangementet eller som debattører.

Endvidere vil vi nævne, at en engelsksproget publikation fra seminaret er undervejs på University of Nebraska Press. Yderligere information herom og om konferencen generelt findes på www.humaniora.sdu.dk/glas/.

Per Krogh Hansen og Roy Sellars